

Popularność eksperymentów myślowych w filozofii nie przekłada się na stopień akceptacji tego narzędzia. Główne zarzuty przeciwko ich stosowaniu opierają się na twierdzeniach, że: (1) eksperymentator myślowy zakłada fakty zamiast je stwierdzać i z góry akceptuje weryfikowane tezy, (2) eksperymenty myślowe to „pompy intuicji”, które tworzą złudzenia a nie prawdziwe przekonania (3) filozofia powinna korzystać z nauki, zamiast science fiction czy fantasy, (4) eksperymenty myślowe pojawiają się tam, gdzie brakuje umiejętności jasnego formułowania argumentów. Z drugiej strony nie brakuje zwolenników stosowania eksperymentów myślowych, których chociaż łączy przekonanie o heurystycznej funkcji tego narzędzia, to różni stopień uznania „nowości” uzyskanej w ten sposób wiedzy. Obok bowiem ujęć negatywnych, pojawiają się również koncepcje pozytywne, wedle których eksperymenty myślowe: (1) służą ujmowaniu dostępnych danych w nowe schematy pojęciowe i dzięki temu ułatwiają (wyzwalają) wykrywanie nagromadzonych sprzeczności i anomalii, (2) poprzez jakiś rodzaj intuicji umożliwiają nam dostęp do platońskiego świata koniecznych i niezmiennych prawd, (3) służą modele możliwych światów, dzięki czemu – poprzez prezentację pewnej możliwej sytuacji – skłaniają odbiorcę do ujawnienia swoich moralnych lub metafizycznych intuicji. Eksperymenty myślowe, oddziałując na wyobraźnię, okazują się także doskonałym narzędziem rozjaśniania abstrakcyjnych problemów, co z powodzeniem wykorzystują pozycje popularyzujące filozofię. W sytuacji gdy z jednej strony trudno wskazać dział filozofii wolny od myślowego eksperymentowania, a z drugiej wśród samych filozofów nie ma zgody na to, czym właściwie jest narzędzie, z którego tak często korzystają, pojawia się potrzeba uporządkowania tej problematyki.

Celem projektu badawczego jest analiza eksperymentów myślowych w filozofii w aspekcie ich genezy, struktury i funkcji. Na pierwszym etapie pracy przedstawię historię pojęcia eksperymentu myślowego oraz omówię najważniejsze – pozytywne i negatywne - koncepcje eksperymentów myślowych. Pokażę, że eksperymenty rzeczywiste i myślowe posiadają podobną strukturę, natomiast tym, co wyróżnia eksperymenty myślowe jest bazowanie na sytuacjach silnie kontrfaktycznych, czyli sytuacjach z zasady niemożliwych do fizycznego zrealizowania. Twierdzę, że kluczowe dla zrozumienia znaczenia eksperymentów myślowych w filozofii jest zbadanie pod jakim warunkiem możliwość pomyślenia lub wyobrażenia sobie jakiegoś stanu rzeczy sprawia, że ten stan rzeczy staje się metafizycznie możliwy. Moim celem jest wykazanie, że główną funkcją poznawczą filozoficznych eksperymentów myślowych jest – poprzez spójny opis sytuacji wyobrazeniowej - dostarczanie racji dla sensownego domniemania prawdziwości twierdzeń metafizycznych.